

До Спеціалізованої вченої ради Д 64.051.28
у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна
м. Харків, майдан Свободи 6, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, доцента

ОТРАДНОВОЇ ОЛЕСІ ОЛЕКСАНДРІВНИ

на дисертацію

ЛЕСЬКА ЮРІЯ ВАЛЕРІЙОВИЧА

«Відшкодування шкоди,

завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів»,

подану на здобуття наукового ступеню кандидата

юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право та цивільний

процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність теми дослідження пов'язана із стрімким розвитком транспортної інфраструктури міст та селищ, щорічним збільшенням кількості як наземних, так і інших транспортних засобів, що перебувають у власності фізичних та юридичних осіб, а отже із збільшенням ризику заподіяння шкоди внаслідок взаємодії транспортних засобів та необхідністю пошуку нових та модернізації існуючих способів захисту інтересів потерпілих.

Наведена у дисертації статистична інформація показує величезну кількість випадків заподіяння шкоди внаслідок дорожньо-транспортних пригод, зокрема у разі взаємодії транспортних засобів. А якщо додати до цієї статистики випадки заподіяння шкоди взаємодією інших транспортних засобів (повітряних, морських, річкових тощо), можна сміливо стверджувати, що щодня у нашій країні десятки осіб потрапляють від шкоди, заподіяної внаслідок взаємодії транспортних засобів.

Крім того, сучасний науковий та технічний розвиток призвів до появи нових видів транспортних засобів (електричний гіро-транспорт, безпілотні транспортні засоби тощо). А отже право не має бути осторонь регулювання правовідносин, пов'язаних із використанням таких транспортних засобів, зокрема правовідносин відшкодування шкоди, заподіяної їх взаємодією.

Основним наслідком заподіяння потерпілому шкоди внаслідок взаємодії транспортних засобів споконвіч є відшкодування такої шкоди за правилами цивільно-правового делікту. Потерпілий звертається із відповідною вимогою до делінквента, доводить наявність та розмір шкоди, причинно-наслідковий зв'язок між заподіяною шкодою та взаємодією транспортних засобів, наявність вини делінквента (за необхідності врахування вини). У зв'язку з цим правильне визначення суб'єкта відшкодування шкоди, умов виникнення таких правовідносин, підстав звільнення від обов'язку відшкодування шкоди тощо є дуже важливим для забезпечення інтересів потерпілого та реалізації основної функції деліктних зобов'язань – повного відшкодування заподіяної шкоди.

Крім того, важливим є правильне визначення співвідношення цивільно-правового деліктного зобов'язання та інших способів забезпечення майнових інтересів потерпілого, зокрема страхування, адже на сьогодні у більшості країн, і зокрема в Україні, страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів є обов'язковим. Разом з тим, не завжди страхування є панацеєю від порушення права потерпілого на отримання ефективного захисту у разі заподіяння шкоди взаємодією транспортних засобів. Страхові компанії відмовляють від виплати відшкодування на формальних підставах, затягують строки виплат та іншим чином порушують права потерпілого. Отже останні іноді надають перевагу відшкодуванню шкоди за правилами цивільно-правового делікту. І у такому випадку необхідним є чітке розуміння співвідношення делікту та страхування, обсягу прав потерпілого щодо звернення до делінквента та до страхової компанії тощо.

Все перелічене вище свідчить про те, що вітчизняній юриспруденції необхідні дослідження проблем відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок

взаємодії транспортних засобів, а отже підготовлена Леськом Ю.В, дисертація є необхідною та актуальною.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що робота виконана відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права на 2013-2017 роки «Удосконалення механізму правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин у контексті приведення законодавства України до європейських стандартів», що є складовою наукової теми Хмельницького університету управління та права на 2013 -2017 роки «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (державний реєстраційний номер 0108U008927).

Наукова новизна, оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірності. Новизна наукових положень дисертаційного дослідження Лесько Ю.В. полягає в тому, що це нове системне дослідження теоретичних і прикладних проблем цивільно-правового регулювання відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок взаємодії транспортних засобів.

Автор правильно сформулював мету дослідження - встановлення загальних закономірностей та видових особливостей відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії ТЗ, розроблення конкретних пропозицій та рекомендацій з удосконалення правового регулювання відповідних зобов'язальних відносин. Це дозволило йому повноцінно вирішити поставлені завдання та отримати результат, який містить усі необхідні ознаки дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Структура дисертації Леська Ю.В. відповідає поставленій меті та завданням дослідження, а виклад його результатів здійснено на належному науково-методичному рівні.

Робота класично складається із трьох розділів, розділених на підрозділи. Автор розпочинає із дослідження загальних положень про зобов'язання із відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів

(Розділ 1), де розглядаються поняття та ознаки транспортного засобу як джерела завдання шкоди, а також поняття та особливості зобов'язань із заподіяння шкоди внаслідок взаємодії транспортних засобів. У Розділі 2 «Умови виникнення зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів» аналізуються такі умови, як шкода, діяльність особи, пов'язана із транспортним засобом, причинно-наслідковий зв'язок між шкодою та діяльністю особи, пов'язаною із транспортним засобом, а також особливості вини у таких зобов'язаннях. Третій розділ роботи присвячений аналізу суб'єктного складу правовідносин відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок взаємодії транспортних засобів. Автор досліджує поняття «володілець транспортного засобу», аналізує роль страхових компаній у відшкодуванні шкоди, заподіяної внаслідок взаємодії транспортних засобів, звертає увагу на підстави звільнення від обов'язку відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів.

Запропонована структура роботи надала можливість здійснити послідовний аналіз проблемних питань відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок взаємодії транспортних засобів, повністю розкрити тему дослідження та досягнути поставленої мети дослідження.

Наукові положення та рекомендації є цілком обґрунтованими. Позитивною ознакою дисертаційного дослідження є те, що більшість викладених у ній теоретичних узагальнень та практичних пропозицій формуються з позицій удосконалення механізму реалізації та захисту прав осіб, що зазнали шкоди внаслідок взаємодії транспортних засобів.

Обґрунтованість та достовірність підготовлених висновків та рекомендацій досягається за рахунок дослідження автором достатньої кількості літературних та нормативно-правових джерел (список використаних джерел налічує 244 найменування).

Обґрунтованість сформульованих авторкою висновків і пропозицій підтверджується також фактом публікації робіт, присвячених темі дисертації. Зокрема результати наукового дослідження викладено у 5 наукових

публікаціях, серед яких одна глава у колективній монографії, одна стаття – у зарубіжному науковому виданні, тези трьох доповідей на науково-практичних конференціях.

У цілому як публікації, так і автореферат дисертації з достатньою повнотою висвітлюють положення поданого на захист дослідження.

У дисертації вдало використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Роботі властивий логічний стиль викладення матеріалу, саме дослідження відзначається послідовністю та чіткістю висновків.

Дисертація Леська Ю.В. містить ряд висновків та пропозицій, які заслуговують на увагу та підтримку.

Можна цілком підтримати пропозицію дисертанта щодо віднесення до транспортних засобів гіроскутера, ховерборду, моноколеса, сегвея, електроскутера, трициклоподу та інших електричних пристроїв, створених для задоволення потреб населення в пересуванні. При цьому слушним є висновок щодо розповсюдження режиму «велосипедиста» на осіб, що пересуваються такими транспортними засобами, у разі їхнього зіткнення та заподіяння у зв'язку із цим шкоди.

Переконливою є позиція дисертанта щодо поділу зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів, залежно від виду транспортного засобу на зобов'язання із відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії: а) звичайних транспортних засобів; б) звичайних транспортних засобів і транспортних засобів – джерел підвищеної небезпеки; в) транспортних засобів – джерел підвищеної небезпеки. При цьому правила відшкодування шкоди, заподіяної володільцям транспортних засобів та іншим особам, є різними та залежать від виду проаналізованих зобов'язань.

Цінними є запропоновані автором правила про регресний позов та позов про відшкодування шкоди, а саме: а) якщо виплачене страховиком страхове відшкодування покриває лише частину завданої шкоди, страховик своїм правом на регресний позов може скористатися лише після того, як потерпіла особа подала до суду позов до особи, відповідальної за завдану шкоду, що не покрита страховим відшкодуванням; б) за рішенням суду про відшкодування шкоди стягнення з особи,

відповідальної за завдану шкоду, насамперед, здійснюється на користь потерпілого і лише після того, як повністю буде відшкодовано завдану йому шкоду, стягнення здійснюється на користь страховика;

Можна цілком погодитися із думкою автора про нетотожність понять «транспорт» та «транспортні засоби», адже перше поняття дійсно є більш широким та включає в себе, крім транспортних засобів як таких, підприємства, що здійснюють перевезення, шляхи сполучення, навчальні заклади тощо.

Необхідним та своєчасним є проведення дисертантом аналізу вини як умови виникнення зобов'язання щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок взаємодії транспортних засобів. Необхідність такого аналізу зумовлена різним режимом врахування або неврахування вини як умови відшкодування шкоди у разі взаємодії транспортних засобів, керування якими є джерелом підвищеної небезпеки, та звичайних транспортних засобів, а також випадку правомірного заподіяння шкоди взаємодією транспортних засобів.

Цінним є проведення дисертантом розмежування понять «суброгація» та «регрес» саме у сфері відшкодування шкоди, заподіяної ДТП. Саме тут у судів та практикуючих юристів виникає більш за все складнощів, адже власники транспортних засобів часто мають не тільки поліс страхування цивільно-правової відповідальності, а й договір майнового страхування транспортного засобу. І у разі заподіяння шкоди внаслідок ДТП може виникнути колізія між обов'язком однієї страхової компанії відшкодувати потерпілому шкоду, заподіяну страхувальником, та іншої страхової компанії – здійснити страхове відшкодування у зв'язку із страховим випадком – пошкодженням автомобіля.

Заслуговують на увагу пропозиції щодо відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок зіткнення транспортних засобів, один з яких буксирується. Слушною є думка автора стосовно розподілу обов'язку відшкодування шкоди у залежності від способу буксирування транспортного засобу.

Робота містить й інші позитивні висновки, відображені в дисертації та авторефераті.

Практична значимість результатів дослідження визначається пропозиціями щодо вдосконалення законодавства України у сфері відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок взаємодії транспортних засобів. Підготовлені дисертантом пропозиції можуть бути використані суб'єктами законодавчої ініціативи, суддями, працівниками страхових компаній, вченими та викладачами вищих навчальних закладів.

Зауваження до дисертації

Не дивлячись на істотні здобутки роботи, дисертація Ю.В. Леська має вразливі місця, щодо яких необхідно зробити певні зауваження.

1. У тексті дисертації та автореферату автор допускає деякі некоректні формулювання. Так, дисертант називає досліджувані правовідносини «зобов'язання із відшкодування шкоди...». Однак прийменник «із» зазвичай застосовується для вказівки підстави виникнення зобов'язання, у зв'язку з чим коректніше було б говорити про «зобов'язання із заподіяння шкоди».

2. У роботі спостерігається невідповідність назви підрозділу його змісту. Так підрозділ 1.1 за назвою має стосуватися характеристики транспортного засобу та їхній класифікації відповідно до правил відшкодування шкоди, заподіяної взаємодією. Водночас переважна більшість змісту цього підрозділу стосується аналізу визначення джерела підвищеної небезпеки. У підрозділі 1.2 занадто уваги приділяється загальному аналізу поняття зобов'язання та його елементів

3. При проведенні дослідження варто було б проаналізувати міжнародні документи, що регулюють досліджувані правовідносини, зокрема Гаазьку конвенція по праву, що застосовується до дорожньо-транспортних пригод.

4. Спірним є запропоноване автором перше положення наукової новизни рівня «набуло подальшого розвитку» щодо ознак транспортного засобу, необхідних для віднесення його до джерела підвищеної небезпеки. Ряд із запропонованих ознак (транспортний засіб є об'єктом матеріального світу;

наділений шкідливими властивостями; перебуває у володінні (фактичному та юридичному); використовується в діяльності фізичних та юридичних осіб, відрізняється можливістю завдання шкоди випадково) є загальними для будь-яких транспортних засобів та не є характеристикою джерела підвищеної небезпеки. У даному випадку кваліфікуюче значення мають лише такі ознаки, як підвищена ймовірність заподіяння шкоди та неможливість повного контролю з боку людини.

5. Важко погодитися із такою ознакою зобов'язання із заподіяння шкоди внаслідок взаємодії транспортних засобів, як його належність до зобов'язань із множинністю осіб. Адже бувають випадки, коли шкода заподіюється тільки одній особі, що виступає як кредитор, і водночас делінквентом також буде тільки одна особа. Такий зв'язок є класичним зобов'язанням, де на стороні боржника та кредитора виступає одна особа.

6. У цілому заслуговує на увагу здійснений дисертантом аналіз ситуацій, коли зіткнення транспортних засобів відбулося внаслідок протиправної дії третьої особи (пішохода, водія іншого транспортного засобу тощо). Однак важко погодитися із позицією, що у будь-якому випадку таке зіткнення можна кваліфікувати як дію у стані крайньої необхідності. Адже стаття 1171 ЦК України визначає крайню необхідність як дії, спрямовані на усунення небезпеки, що загрожувала цивільним правам та інтересам іншої фізичної або юридичної особи, якщо цю небезпеку за даних умов не можна було усунути іншими засобами. Крім того, за загальним правилом, шкода, завдана у стані крайньої необхідності, відшкодовується особою, яка її завдала. І тільки в окремих випадках суд може покласти обов'язок відшкодування шкоди на особу, в інтересах якої діяв заподіювач шкоди.

7. У дисертаційному дослідженні здобувач чомусь обійшов увагою серйозне проблемне питання, що виникло у судовій практиці, зокрема у практиці Верховного суду України. Питання стосується права потерпілого у ДТП вільно обирати, до кого йому звертатися: до страхової компанії за виплатою страхового відшкодування на підставі договору страхування цивільно-правової відповідальності власника транспортного засобу або до

заподіювача шкоди (делінквента) за виплатою відшкодування за правилами цивільно-правового делікту. Верховний суд України (справа № 6-2587цс15 від 23.12.2015 р.; справа № 6-2808цс15 від 20 січня 2016 р.) зазначає, що право потерпілого на відшкодування шкоди за рахунок особи, яка завдала шкоди, є абсолютним і не може бути припинене чи обмежене договором, стороною якого потерпілий не був, хоч цей договір і укладений на користь третіх осіб. Закон надає потерпілому право одержати страхове відшкодування, але не зобов'язує одержувати його. При цьому відмова потерпілого від права на одержання страхового відшкодування за договором не припиняє його права на відшкодування шкоди в деліктному зобов'язанні. Але у такому випадку нівелюється сама сутність страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, а особливо її обов'язковий характер. Хотілось би почути думку дослідника з цього приводу.

Загальний висновок по дисертації

Висловлюючи зауваження по проведеному дисертаційному дослідженню, ми цілком усвідомлюємо, що можливості удосконалення будь-яких результатів дослідження є необмеженими. В тому висловлені нами зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Юрія Валерійовича Леська, яка представляє науковий інтерес та може бути предметом для наукових дискусій та обговорень на засіданні спеціалізованої вченої ради.

Представлена на відгук дисертація є серйозним науковим дослідженням, що свідчить про вирішення важливих проблемних питань в науці цивільного права у сфері відшкодування, заподіяної внаслідок взаємодії транспортних засобів.

Дисертація логічно побудована, оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, а її положення викладені чітко та зрозумілою мовою. Пропозицій та рекомендації можуть бути використані для удосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Автореферат та наукові публікації повністю відображають основні положення та результати дослідження.

Основні висновки дисертації Леська Ю.В. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук містять положення наукової новизни відповідного рівня.

Дисертаційна робота Леська Ю.В. відповідає спеціальності 12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Таким чином, вищезазначене дає підстави вважати, що дисертація **Леська Юрія Валерійовича «Відшкодування шкоди, завданої внаслідок взаємодії транспортних засобів»** відповідає вимогам пунктів 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою кабінету міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю – 12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

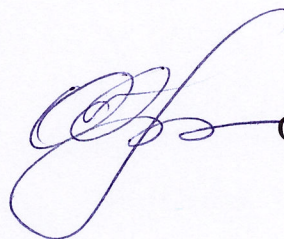
Офіційний опонент

Доктор юридичних наук, доцент

Професор кафедри цивільного права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

 О.О. Отрадна

